

et alteratio, imo et augmentatio, et plures alterationes simul, imo et plures motus locales, si unus sit per accidens, alius per se, vel per spatia non opposita fiant. Denique etiam de coloribus idem dici potest, quia semper inter se habent aliquam repugnantiam, vel tanquam extrema contraria, ut albedo, et nigredo, vel tanquam magis et minus, ad alterum extremum accedentia. Addi etiam potest interdum fieri posse, ut capacitas passiva subjecti per unam formam perfectam unius generis repleatur, et ideo non possit simul cum una aliam recipere, ut contingit in materia respectu formæ substantialis, et quantitatis, et fortasse respectu aliquarum qualitatum. Inde tamen inferri non potest universalis regula, quod plures formæ ejusdem generis non possint simul esse in eodem subjecto, sed ad summum habebit locum in formis adæquate actuantibus potentiam, ut in *Metaphysica* dixi, disp. 5, sect. 8, in quo sensu principium illud in præsentanti non procedit, quia loquimur de actibus incompletis, qui non plene intellectum actuant.

28. *Ad confirmationem superioris objectionis.* — *Cur non possit esse motus unus ad plures terminos.* — Ad confirmationem illius objectionis ex dictis facilis est responsio. Nam si quid probaret, etiam concluderet, unam speciem, vel unum actum intelligendi non posse plura repræsentare, ut plura sunt, et distincta in genere entis, quia nec unus motus potest isto modo tendere ad plures terminos: non est ergo exemplum simile, sed ex illo ad summum posset inferri, unam actionem intelligendi non posse nisi ad unum terminum intrinsecum, id est, ad unum verbum terminari. Non vero quod non possit idem verbum ad plura objecta, saltem in esse rei distincta terminari, licet idem motus non possit hoc modo ad terminos plures terminari. Est enim longe diversa ratio, quia motus nihil aliud est, quam ipse terminus in fieri, et ideo si fieri est unum, non possunt res per se primo per illud factæ esse plures. Verbum autem, seu actus intelligendi (et idem est suo modo de specie intelligibili), sunt qualitates distinctæ a rebus, quas repræsentant, et non per formalem convenientiam, seu assimilationem, sed altiori modo intelligibili eas repræsentant, ideoque potest una species expressa plura repræsentare, sicut de impressis supra diximus. Unde fit, argumentum illud ad intellectum ipsum applicatum multo minoris esse momenti, nam intellectus non est ipsa tendentia ad objectum: unde me-

lius cum mobili, quam cum motu comparatur; et ideo licet idem motus non terminetur, nisi ad unum terminum, intellectus potest simul tendere ad plura objecta, non solum ut plures res sunt, quod per unum actum facere potest, sed etiam ut plura objecta sunt, quando illa diversis actibus attingit, quæ virtuti potentiæ adæquari non sunt.

29. *Uterior resolutio de pluribus simul intellectibus.* — *Quoad receptionem non repugnat pluralitas simultanea intellectuum.* — Quocirca ad majorem hujus puncti comprehensionem applicari hic potest distinctio, quia Gregorius, in 2, dist. 11, quæst. 1, art. 1, utitur. Nam intellectus dupliciter comparatur ad actus suos, scilicet per modum potentiæ passivæ et activæ. Priori ergo modo spectatus, non repugnat illi informari pluribus actibus intelligendi, ex eo solum quod plures sunt: quod addo, quia poterunt esse alias inter se contrarii, vel repugnantes, et ob eam rem simul esse non poterunt: per se autem ex sola pluralitate non repugnant, si ad intellectum solum ut recipientem comparentur. Quia in sola receptione nulla apparet repugnantia, sicut non est in recipiendis speciebus, vel habitibus, quia si activitas non esset necessaria, nulla major repugnantia in actibus assignari posset. Et ideo de actibus etiam intensis, et universalibus, seu æqualibus in repræsentando speciebus universalibus, id facile admitti posset, si sola potentia recipiendi spectaretur, sicut id concedit Gregorius supra, et in 2, dist. 7, q. 2, art. 1, in finem, et in 1, dist. 1, quæst. 1, art. 3. Et quoad hoc illi non repugnat Vasquez, disp. 221, cap. 3. Quapropter rationes, quæ probare contendunt Angelum non posse intelligere plura, ut plura, vel plures actus simul, solum quia plura accidentia non possunt informare eandem potentiam receptivam, debiles sunt.

30. *Nec item repugnat semper quoad effectum earum.* — *Datur certus terminus in multitudine actuum, quos intellectus potest simul elicere naturaliter.* — At vero si intellectus consideretur, ut potentia activa definitæ virtutis, ex ea parte repugnat illi habere plusquam unum actum adæquatum: plures autem inadæquatos efficere illi non repugnat, etiamsi nullam specialem unionem habeant, vel in objecto, vel in principio, vel in habitudine alia, quam inter se habeant, sed ex eo solum, quod non excedunt virtutem adæquatam potentiæ, et plures simul uni adæquato æquivalent, ut explicui. Crediderim tamen in hoc etiam habere potentiam aliquem terminum

multitudinis actuum. Nam argui posset, multitudinem actuum augeri posse in infinitum, si singuli eorum semper remissiones sint, in qua remissione potest semper in infinitum procedi. Dico vero non esse hunc processum admittendum. Tum quia ipsa determinatio virtutis, et attentio potentiæ ad plura, ut plura, auget difficultatem in intelligendo, et ideo potest difficultas adeo crescere ex multitudine objectorum omnino distinctorum, ut virtutem potentiæ excedat. Tum etiam, quia verisimilius est ad unamquamque rem intelligendam absolute, et simpliciter, abstrahendoque ab omni intentione, vel remissione actus, requiri determinatum gradum virtutis, ac subinde dari certum terminum in multitudine actuum, quos intellectus etiam angelicus potest simul elicere.

31. *Suborta dubitatio ex dictis.* — Una tandem superest objectio, vel dubitatio circa dicta. Nam videtur ex dictis sequi, posse Angelum etiam per unam speciem plures actus intelligendi distinctos circa diversas res per talem speciem repræsentatas simul elicere: consequens autem non videtur admittendum. Sequela probatur, quia Angelus potest per unam speciem inadæquatam elicere unum actum, ergo etiam poterit simul elicere plures, quia nec ex parte receptionis, nec ex parte virtutis activæ repugnat. Item quia Angelus potest per plures species elicere plures actus inadæquatos, et per plures etiam aliquo modo inter se unitas potest elicere unum actum simplicem inadæquatum, respectu singularum specierum, et forte adæquatum respectu amborum simul, ergo etiam poterit elicere per unam speciem universalem plures actus particulares, utendo illa, ut virtute pluribus æquivalet. Hoc autem non esse admittendum probatur, quia omnia, quæ per unam speciem universalem Angeli repræsentantur, sub aliqua ratione unius objecti repræsentantur, et sub eadem intelliguntur per eandem speciem, per modum unius, ergo non possunt per plures actus intelligi. Hæc ergo objectio petit, an possit Angelus simul, et per eandem speciem cognoscere plura, ut plura, ex parte objectorum, et actuum, id est, per plures actus re distinctos, et terminatos ad res absolute, ut distinctas, et sine ullo ordine inter se. Partem negantem docet Pater Vasquez, dict. disp. 221, cap. 3, in fine, solum ex hoc principio, quod unitas intellectus, ex unitate principii sumi debet. Et hæc opinio mihi placuit, cum juvenis, ab annis circiter quadraginta primum materiam hanc publice

docerem. Et eam secutus est Cumelius, dicto art. 2, quæst. 3, concl. 5, estque valde probabilis.

32. *Pars affirmans magis probatur.* — *Eundem actum non posse extendi ad nova objecta probabilis est.* — Nunc autem censeo, probabiliter defendi posse oppositam, propter quoddam argumentum, supra, n. 17, tactum, quod mihi difficile apparet. Nam supponendo, posse Angelum specie universali inadæquate uti, ut omnes convenimus, potuit successive elicere per eandem speciem, actus intelligendi distinctos, ut, verbi gratia, per speciem repræsentantem omnia quadrupedia poterit elicere nunc cognitionem leonis, postea equi, postmodum tauri, qui actus erunt inter se distincti fortasse non tantum numero, sed etiam specie per adæquationem ad talem, vel talem rem specie distinctam; ergo ex parte distinctionis actuum non repugnabit, illos actus esse simul. Et ita cessat ratio sumpta ex unitate principii, quasi principium sit eminens, et usus ejus sit particularis, poterunt ab eodem principio distincti effectus, et actiones prodire. Imo etiamsi distinctio illorum actuum tantum numerica sit, in Angelo non repugnabit esse simul in eodem subjecto, eo quod ad diversos terminos, seu objecta tendat. Ergo non est, cur Angelus, si velit, non possit illos actus simul elicere, quia est liberum illi uti sua specie, prout voluerit, si in specie est virtus ad talem usum: sed in specie est virtus sufficiens ad talem usum, quia potest successive illos actus distinctos elicere, et virtus ad attendendum ad utrumque simul non deest, ut constat, nec capacitas ad recipiendos illos, quid ergo obstabit? Deinde ponamus Angelum considerantem tantum per illam speciem equum, ille potest velle considerare leonem, non relicta consideratione de equo, ut per se notum videtur, ergo eliciet novum conceptum leonis, et simul habebit utrumque. Respondebitur, non elicere novum actum, sed extendere priorem. Sed hæc actuum extensio mihi difficilis visa est, quia non potest esse sine additione novæ entitatis, quæ non intelligitur, quomodo uniatur præexistenti, et ideo facilius est concedere illos esse duos actus inadæquatos distinctos. Unde melius responderetur, etiamsi in illo casu Angelus nolit desistere a consideratione equi, relicturum esse necessario priorem actum, et novum indivisibilem, et eminentiorem elicere, simul leonem et equum repræsentantem, quando per eandem speciem de utroque simul considerare vult. Sed licet hoc sit possibile,

et fortasse ita fiat, quia est perfectius, difficile est ostendere in Angelo necessitatem ita intelligendi, et non posse simul facere actus, quos potest successive facere, quando suæ virtuti inadæquati sunt. Ideoque hanc partem censeo probabilem. Eligat vero lector quod placuerit magis.

CAPUT XXXVIII.

UTRUM IN ANGELIS SINT HABITUS INTELLECTUALES, VEL NATURALES, VEL ACQUISITI?

1. *Habitus communissime dividitur, et alia, atque alia subdivisio traditur.* — Diximus de potentia, et actibus intellectus angelici, superest ut de habitibus verbum unum adjiciamus. Solent autem distinguere duplices habitus, quidam disponentes subjectum in ordine ad se, et ad suam naturam, et suum esse, alii disponentes subjectum in ordine ad operationes, ut videri potest in D. Thoma 1, 2, q. 49, art. 1 et 3. Priores non habent locum in Angelis, ut idem D. Thomas adjunxit 1, 2, q. 50, art. 6, in fine corporis. Quia Angelorum substantia immaterialis est, simplex et incorruptibilis, et ideo secundum se nullo naturali habitu indigere potest: de posterioribus vero habitibus, qui immediate sunt in potentiis, potest esse aliqua dubitatio, quam nunc de intellectu tractamus, nam de voluntate postea dicemus. Deinde adverte, aliquando solere species intelligibiles (ut in superioribus dixi) inter habitus intellectus computari, quatenus adduntur potentia, et in solo actu primo in illa permanere possunt, et habent illas eis utitur, cum vult. Unde distinguere solet duplex habitus, unus tenens se ex parte objecti, ut est species, alius tenens se ex parte potentiae, quam confortat, inclinatur, et faciliorem ad operandum reddit: qualis est in nobis scientia, fides, vel opinio. De prioribus ergo habitibus jam diximus propter connexionem, quam cum objectis habent, quorum vicem subeunt, de altero vero genere habituum in presenti tractamus. Potest item hic habitus esse duplex, scilicet, ordinis naturalis, vel supernaturalis, de hoc posteriori genere habituum, qui per antonomasiam infusi dicuntur, nunc non agimus, sed in libro quinto et sequentes id reservamus. Agimus ergo de habitibus ordinis naturalis, qui acquisiti vere, ac proprie dicuntur, tamen quia illud ipsum potest in questionem venire, communiori voce utimur. Tribus enim modis potest hujusmodi habitus in Angelis, sicut e-

tiam in hominibus, cogitari. Primo quod sit naturalis, non tantum quoad entitatem, sed etiam quoad modum suæ productionis, scilicet quia est manans a natura, vel a lumine angelico per modum proprietatis intrinsecæ, sicut calor, vel siccitas dicitur naturalis igni. Secundo, ut sit naturalis, et additus naturæ, sit tamen ab ipso auctore naturæ a principio inditus, sicut de speciebus intelligibilibus Angelorum diximus. Tertio, ut sit propriis actibus acquisitus.

2. *Prima conclusio.*—*In Angelis nullus est habitus emanans ab essentia.*—*Rejicitur opinio contraria Medinae.*—*Ut ergo certa ab incertis separemus, statuimus in Angelis nullum esse hujusmodi habitum intellectualem per modum naturalis proprietatis emanantis ab essentia Angeli, vel immediate, vel mediante lumine angelico. Est communis assertio; et fere extra controversiam. Et ratio sufficiens est, quia est superfluum fingere in Angelo talem habitum, qui sit qualitas distincta ab intellectu ejus, et naturaliter ab illo profluens ut ipsum habiliorem, vel potentiorum, aut faciliorem ad operandum reddat. Quia si hæc perfectio naturalis est, et intrinseca intellectui angelico, melius intelligitur convenire lumini intellectus angelici per seipsum, et per suam simplicem qualitatem, ita ut intellectus Angeli totam illam perfectionem habeat sibi essentialem, et cum tota illa a substantia Angeli in sua simplici entitate dimanet. Ergo talis est intellectus angelicus, et alia multiplicatio entitatum, et compositio superflua esset, et consequenter gratis ficta. Unde etiam theologo recte sentientes negant habitum principiorum in nobis esse qualitatem distinctam a nostro intellectu, et connaturalem illi, tanquam proprietatem ab ipso, vel ab anima manentem, quia intellectus per seipsum totam perfectionem naturalem ad judicandum de illis principiis, quam intrinsece natura hominis postulat, secum afferre potest. Denique quæ ratione fingatur lumen intellectus angelicum, non habere per seipsum totam perfectionem naturalem, quam talis natura connaturaliter postulat in proxima potentia intelligendi, sed illam coalescere ex duabus, posset quis dicere, etiam secundam qualitatem non sufficere, sed illam debere per aliam perfici, et sic procederetur in infinitum, vel ad libitum in aliquo certo numero sisteretur, ergo sistendum est in simplici entitate potentiae, et omnis alia qualitas naturalis abjicienda est. Contra hanc assertionem videtur sentire Medina 1, 2, q. 51,*

art. 1, circa ult. concl., dicens, cunctos theologos constituere in Angelis habitus scientiæ naturaliter indito: sed non video, qui sint isti theologo, nisi fortasse habitum vocet ipsum lumen intellectus, quod ab speciebus distinctum quidem est, non tamen ab intellectu, et ideo improprie habitus appellatur.

3. *Secunda conclusio.*—*Angelis non insunt habitus ab auctore naturæ inditi.*—*Probatum primo de habitibus ad substantiam actus.*—*Secundo eadem ratione certum est, non habere Angelos aliquem habitum proprium ab auctore naturæ inditum et intellectui superadditum. Probatum, quia vel talis habitus est necessarius ad substantiam actus, vel ad facilius operandum: neutrum dici potest, ergo. Probatum minor, quoad priorem partem discursu fere jam facto. Quia si talis habitus esset necessarius ad substantiam actus, esset necessarius, ut Angelus posset elicere actum intelligendi, quia sine illo simpliciter non posset actum elicere, etiamsi haberet speciem, quia hujusmodi est necessitas habitus ad substantiam actus, ut ex usu terminorum supponimus. Consequens autem est plane falsum, quia fieret inde, intellectum Angeli non esse integram potentiam intellectivam ex parte Angeli, sed esse tantum dimidiatam et inchoatam in illo genere, quod est contra perfectionem intellectus angelici et humani. Unde in hoc est notanda magna differentia inter speciem intelligibilem et alium habitum se tenentem ex parte potentiae. Nam species sunt requisitæ ex parte objectorum, et ideo adduntur potentiae, etiamsi activitas potentiae completa sit, quantum ex parte ipsius esse potest. Est enim hæc natura intellectus, vel potius omnis cognoscitivæ facultatis, ut non sit sola principium integrum sui actus, sed indigeat semper cooperatione objecti, cujus vicem supplet species, et ideo licet sint necessariae ad substantiam actus, distinguuntur a potentia, et Angelis a principio inditæ sunt, ut essent perfecte constituti in actu primo ad intelligendum. At vero proprii habitus, de quibus nunc loquimur, adduntur potentiis, veluti ad augendam virtutem agendi ex parte ipsarum, et ideo ad actus ordinis naturalis non sunt necessarij tales habitus ad substantiam actus, quoniam habent potentiam ex parte sua sufficientem ad hujusmodi actus.*

4. *Probatum deinde de habitibus ad facilitatem actus.*—*Et hinc facile probatur altera pars minoris, quia lumen angelicum est perfectum, et sine impedimento veritates naturales cognoscit, et ideo non indiget respectu illarum*

habitu facilitante potentiam, ut statim probabimus. Et quamvis illius esset capax, non haberet illum infusum a principio, quia talis habitus acquiri posset per proprios actus: et ideo non infunderetur per accidens: nam ille modus supernaturalis est et extraordinarius in habitibus acquisitis: maxime in natura angelica, quæ summa velocitate illos acquirere posset, si illis indigeret. Nec ab his duabus conclusionibus dissentit divus Thomas, 1, 2, quæst. 50, a. 5, ubi habitus in Angelis ponit, quos non in potentia tantum, sed in actu primo semper habent. Nam ibi aperte loquitur de speciebus intelligibilibus, ut patet ex illis verbis, *Angelus indiget perfici habitualiter per aliquas species ad operationem propriam.* Et idem repetit in solutione ad 2. Et simili modo Henricus, quodlib. 4, q. 7, et quodlib. 5, q. 14, ponens in Angelis habitum scientialem innatum, seu naturalem, per modum universalis speciei illum ponere videtur, ut supra diximus. Ferrariensis vero 1, contra Gent., c. 56, in fine rationis 5, dicit, in Angelis habitum esse quamdam habilitatem distinctam ab speciebus, statim vero addit, *sive illa sit aliquid distinctum ab intellectu, sive sit ipsum lumen angelici intellectus*; sed sine dubio hoc posterius verum est, nisi ponendus sit in Angelis aliquis habitus acquisitus, quod videndum superest.

6. *Contra præcedentes duas conclusiones opinantur Bannez et Camelius.*—*Contra hanc conclusionem et præcedentem videtur opinari Bannez, et clarius Camelius, dicta quæst. 58, art. 1, ponens in Angelis unum habitum naturalem distinctum ab speciebus ad recte judicandum de omnibus scibilibus. Consentit Medina, multiplicando tamen illos habitus, ut patet 1, 2, quæst. 51, art. 1, in ultima conclusione, ubi ait cunctos theologos constituere in Angelis habitus scientiæ naturaliter inditos. Et quæst. 54, art. 4, improbandum Cajetanum contrarium docentem, ait, in Angelis in primordio creationis præter species intelligibiles infusos fuisse habitus scientiæ ad recte judicandum. Ducuntur, quia secundum D. Thomam (ut ipsi putant) habitus principiorum in nobis est a natura inditus distinctus ab speciebus. Nam perinde putant, se habere Angelum ad omnia naturaliter scibilia, ac nos ad prima principia. Sed fundamentum hoc imprimis in illatione peccat. Nam licet in anima nostra illa imperfectio distinctionis intellectus a lumine naturali admitteretur, non ideo esset tanta imperfectio Angelis tribuenda, cum perfectio-*